

Олена БОБРОВСЬКА

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ

Визначені та обґрунтовані підходи і зміст методології дослідження розвитку теоретичних і методологічних засад упровадження корпоративних підходів до управління розвитком муніципальних утворень.

Визначальну роль в економічних досягненнях України відіграє корпоративний сектор економіки, що здатен суттєво впливати на сталість темпів її розвитку. Але докази практичної ефективності використання ідей і засобів корпоративного господарювання ще не сприяють його активному розповсюдженню. В різних сферах і на різних рівнях господарювання вони використовуються нерівномірно, що не дозволяє опанувати нові методи співпраці господарюючих у ринку суб'єктів, зменшує можливості їх спільного і гармонійного розвитку в досягненні суспільних цілей.

Недостатнє застосування ідей корпоратизму спостерігається і на рівні первинних ланок суспільства – муніципальних утвореннях. У складі основних причин такого становища, в першу чергу, можна назвати відсутність для цього рівня достатніх методологічних розробок з його упровадження. Наукові дослідження, які здійснюються відомими українськими вченими в цій галузі [10, 11] поки що не охоплюють увесь перелік існуючих проблемних питань розвитку муніципальної економіки на корпоративних засадах. Це спонукає до подальших досліджень невикористаних на цьому рівні можливостей корпоратизму і розробки наукових пропозицій з впровадження концепції корпоративного управління в місцеве самоврядування.

Наукові засади побудови і функціонування системи управління муніципальними утвореннями тісно пов'язані і є похідними від науки державного управління і мають багато спільного як в методологічному, так і в сутнісноцільовому змісті [1, 2]. Але врахування тільки її накопичених наукових наробок сьогодні вже недостатнє для повного забезпечення муніципальної управлінської науки і її можливих складових. Тому наукова розробка власної методології дослідження змісту, можливостей і доцільності впровадження корпоративних засад в місцевому самоврядуванні і визначення поля його наукових досліджень є *актуальними* і мають наукову і практичну значущість.

На сучасному етапі економічні науки переживають суттєві труднощі. З одного

боку очевидним стає той факт, що кількість теоретичних економічних набутків постійно зростає. З іншого боку, вони не мають тієї фундаментальності, що була притаманна науковій економічній думці XIX і XX ст. і яка певною мірою стає у теперішній час економічною історією. Такий стан обумовлює необхідність розробки і обґрунтування окремих методологічних засад при вирішенні складних економічних проблем. На перший погляд, вони мають частково локальний характер, але вони опираються і використовують попередні наукові досягнення в певній галузі, чим підтримують і розвивають наукову спадковість, поглиблюють і розповсюджують наукові досягнення. Зазначене мотивує актуальність і інтерес до методологічної побудови проведення окремих досліджень і можливості використання їх для методологічного забезпечення при вирішенні нових проблем і в науковому пошуку.

Мета дослідження – на основі теоретичних досліджень сутності корпоратизму і еволюції форм, сфер і особливостей його використання в суспільстві розробити і обґрунтувати концепцію методологічних засад упровадження корпоративних підходів до управління розвитком муніципальних утворень.

Проблема розвитку теоретичних знань з корпоративних засад управління в муніципальних утвореннях потребує осмислення і визначення основних компонентів – уточнення понятійного апарату і вихідної (емпіричної чи фактографічної) основи побудови знань, логіки їх структури, методів і моделей їх пізнання, здійснення наукового пошуку, узагальнення і інтеграції. Вихідною концептуальною основою є первісні припущення, загальні закони, аксіоми, обмеження, правила висновків і доказів, сукупність виведених тверджень з їх доказами [1, 67]. Вони повинні починатись з систематизації існуючих наукових понять і категорій науки управління, опису, пояснень і технології розробки нових знань з корпоратизму в місцевому самоврядуванні. Розробку методологічних засад доцільно здійснювати з урахуванням усталених, суттєвих зв'язків як між законами і закономірностями управління, так і з їх взаємозв'язками з науковими результатами попередніх авторів, що об'єктивно існують та повинні враховуватись як методологічна база наукових пошуків.

Наведена на рис.1 структурно-логічна модель розвитку і реалізації теорії корпоративного управління в контексті державного, регіонального і муніципального управління ілюструє зв'язок управлінської науки на усіх рівнях. Вона допомагає створити уяву про глибину і напрямки досліджень теорії корпоративного управління та ілюструє її місце в системі наукових і практичних знань в загальному, державному і муніципальному управлінні. Останнє дозволяє сформулювати складові і зміст наукового дослідження у вирішенні цієї проблеми.

Для пошуку поглиблених знань і теоретичних засад корпоративного управління в системі місцевого самоврядування, перш за все, потрібно сформулювати його об'єкт і предмет. Їх виокремлення і обґрунтування допоможе визначити причинно-наслідкові зв'язки теорії корпоративного управління з теорією муніципального управління та з іншими теоріями, що дозволять встановити більш високий ступінь істинності отримуваних знань.

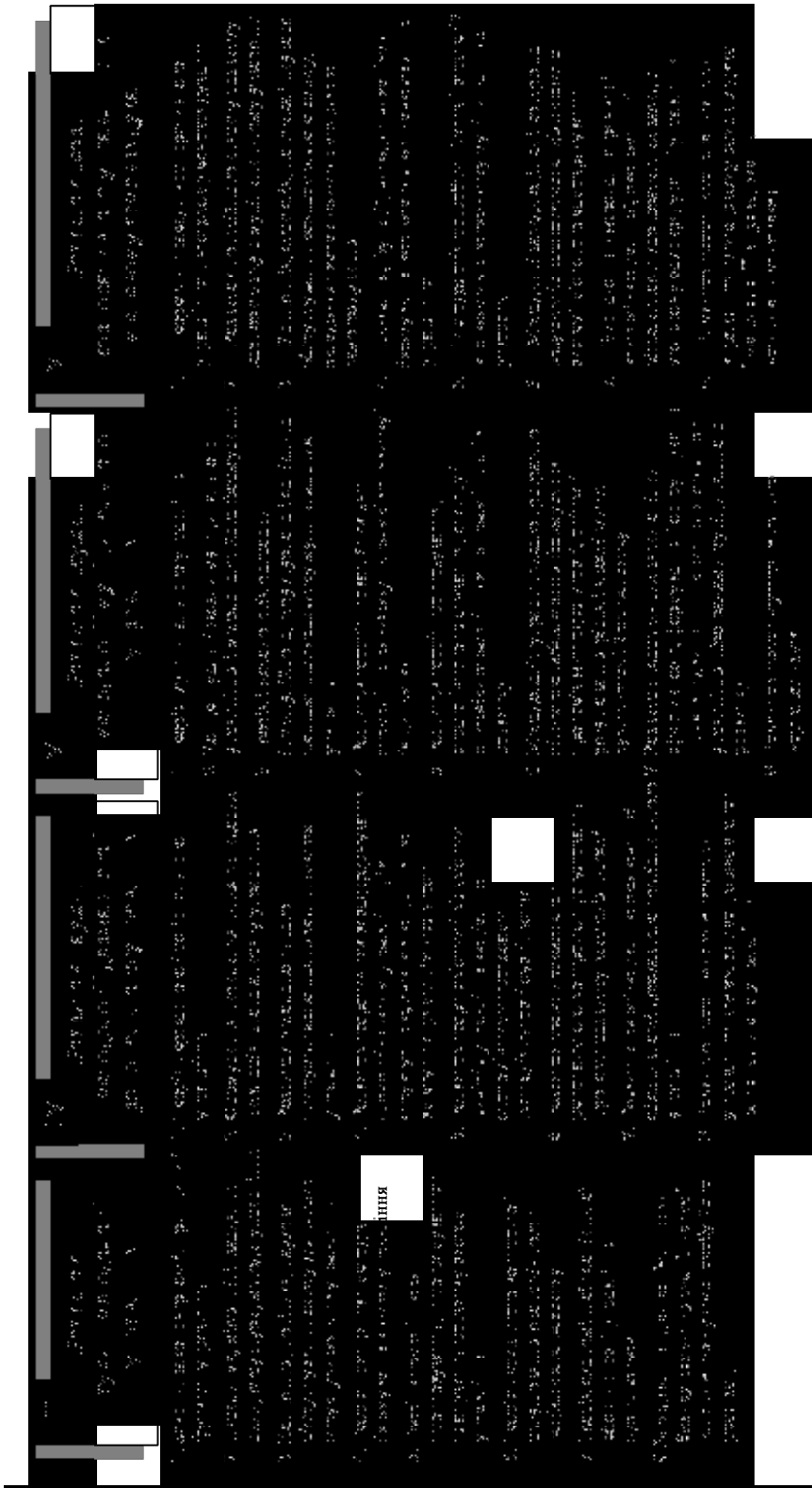

Рис. 1. Структурно-логічна модель використання попередніх досягнень науки управління в формуванні і обґрунтуванні методології розвитку і реалізації корпоративного самоврядування

Об'єкт і предмет дослідження обираються виходячи з того, що під об'єктом дослідження розуміють усе, на що направлена діяльність дослідників, а в предметі дослідження фіксується досвід, відносини і властивості об'єкту, які досліджуються з певною метою. Виходячи із зазначеного, об'єктом дослідження в даному випадку обираються процеси становлення та розвитку корпоративних відносин в місцевому самоврядуванні, що формуються і розвиваються між державою, муніципальною владою, жителями і господарюючими на території муніципальних утворень суб'єктами ринкового господарювання. Предмет дослідження – науково-теоретичні засади і прикладні аспекти застосування і упровадження корпоративних підходів в систему організації самоврядної діяльності і управління корпоративним сектором економіки муніципальних утворень.

Таке бачення об'єкта і предмету дослідження для обґрунтування сутності розвитку теорії корпоративного управління в місцевому самоврядуванні обумовило структуру, послідовність і логіку подання матеріалу і стало підґрунтям для побудови моделей глибшого пізнання явища "корпоратизм" і нових можливостей його використання в місцевому самоврядуванні.

Науково-інформаційною базою дослідження слугує еволюція загальної теорії корпоративного управління, законодавчі і нормативні акти Держави з питань розвитку його корпоративних засад, досвід впровадження корпоративного управління в економічну діяльність в Україні, узагальнення можливостей корпоратизму і формування нових ідей стосовно його досягнень в місцевому самоврядуванні.

Конкретні межі формування методології корпоративного управління в самоврядуванні муніципальних утворень визначаються різноманітністю суб'єкто-об'єктів муніципального господарювання, обсягами, напрямками і аспектами діяльності органів місцевої влади і специфікою видів їх безпосередньої діяльності.

Процес дослідження розвитку корпоративного управління на муніципальному рівні будується за результатом вивчення загальної теорії корпоратизму і позитивного досвіду його використання. При цьому створюється уява про його зміст, особливості і специфіку в місцевому самоврядуванні. На дослідження покладається місія стати продовженням існуючих розробок і якості системи врядування в муніципальних утвореннях з врахуванням світових тенденцій, досвіду роботи зарубіжних країн на цьому рівні. Окремим завданням є визначення і конкретизація ролі і участі муніципальної спільноти в розвитку ринкових відносин на місцевому рівні.

Реалізувати результати означеного дослідження передбачається шляхом імплементації в зміст і технологію здійснення функцій органів місцевого самоврядування корпоративних важелів, в тому числі методу використання корпоративних підходів при вирішенні управлінських завдань і управлінських процесів їх реалізації для формування оптимальних кінцевих системних результатів корпоративної дії. При цьому поняття оптимізація означає поліпшення усіх елементів складових системи управління, що здатні призвести до більш досконалого рішення, а не процес знаходження екстремуму певної функції з низки можливих. Тобто оптимізація розуміється як пошук кращого, порівняно з тим, яке є, хоч, по можливості, і в більшій мірі. З урахуванням зазначеного, передбачається, що корпоративне управління в муніципальному утворенні повинно об'єднувати, покращувати і збалансовувати усі види управління в єдиний інтегрований процес

для досягнення поставлених цілей розвитку. І в цьому є особлива, відмінна роль корпоратизму як типу соціально-економічних і інших відносин в суспільстві, і як управління, що удосконалює діяльність для забезпечення системного результату. Варто відмітити, що створити модель ідеального управління неможливо, так як завжди буде різниця між ідеальним і фактично досягнутим рівнем. Тому головна функція корпоративного управління в місцевому самоврядуванні – максимально наближувати стан справ в муніципальному утворенні до поставлених соціально-економічних цілей. Її дія реалізується за рахунок визначення існуючих організаційно-управлінських резервів і ефективного використання соціального ресурсу, одночасного удосконалення, залучення і об'єднання чинників розвитку управління. Ефективність самоврядного господарювання передбачається спостерігати не стільки в ринку, як такому, а в корпоративному, правовому, соціальному, економічному і організаційному змісті здійснення всіх видів корпоративних відносин, які залежать від резервів реалізації людського потенціалу та в підвищенні якості життя громади і в її соціальному, і в економічному розвитку.

Проведений нами аналіз існуючої теорії і практики корпоративного управління [12, 13, 14] дозволяє представити і складові парадигми його розвитку на рівні муніципального утворення як сукупності концептуальних положень і підходів, кожен з яких повинен відповідати вимогам різних систем знань, в тому числі економічної теорії, загальної теорії систем, загального управління, державного управління, муніципального управління та інших. Для визначення корпоративних засад управління в місцевому самоврядуванні передбачається їх логічне, структурне і змістовне моделювання. При цьому здійснюється структурування, аналіз, синтез і уточнення змісту понятійного апарату корпоратизму і особливостей його тлумачення в соціально-економічних системах. Уточнюється вид і зміст корпоративних відносин, їх якісні і кількісні характеристики, формується місія корпоративного управління в місцевому самоврядуванні, розкриваються його цілі, стратегія, завдання, функції, методи, технології і механізми їх реалізації, обґрунтовуються показники і критерії оцінки корпоративної діяльності.

Складність і змінюваність зовнішнього і внутрішнього середовища муніципальних утворень мотивує врахування для досягнення цілей корпоративного розвитку вирішення багатьох проблем, в тому числі удосконалення інституціональної структури управління, виокремлення сектора муніципальної корпоративної економіки, конкретизації і закріплення муніципальних ресурсів за видами економічної діяльності, уточнення суб'єктів муніципальних корпоративних відносин. Окрема увага має бути приділена вибору і обґрунтуванню видів організаційно-правових форм корпоративних об'єднань, особливостей їх формування, взаємодії і функціонування.

Методологічною основою дослідження потрібно, на нашу думку, обрати системний підхід, який розглядається як сукупність філософських, методологічних, конкретно наукових і прикладних проблем аналізу і синтезу складних систем, до яких відносяться і соціально-економічні. Загальна теорія систем надає науковцям інструментарій системного дослідження проблем, які схожі щодо розуміння і розгляду досліджуваних об'єктів і виступають як частини єдиного цілого. Системний підхід передбачає комплексне дослідження єдиного цілого з позиції системного аналізу. Останній розглядається як методологія дослідження будь якого об'єкта, якщо у нього виокремлюються системні риси.

Елементний склад важелів корпоративного управління в місцевому самоврядуванні доцільно розглядати як цілісність, що реалізується в процесі управлінської діяльності, в організаційно-правових формах господарювання, створених на базі комунальної (муніципальної) корпоративної власності. Формування і реалізацію процесів корпоративної дії і забезпечення її прогресивними операційними і управлінськими технологіями передбачається здійснювати фахівцями з корпоративного управління.

Корпоративне управління в місцевому самоврядуванні розглядається нами як його системна складова, що сама розпадається на окремі підсистеми нижчого рівня, а саме управління корпоративною власністю, корпоративними відносинами, корпоративними правами, процесами корпоративного розвитку, корпоративне функціональне управління тощо. І хоч самостійність виокремлених об'єктів корпоративного управління має дещо відносний характер, вона дозволяє уявити системність корпоратизму як явища, що безпосередньо потрапляє в поле аналізу, і вказує на необхідність забезпечення системності його дослідження.

Змістовна сутність і визначені складові теоретичних засад корпоративного управління в місцевому самоврядуванні в певній мірі відповідають і загальній уяві про те, що теорія – комплекс поглядів, бачень та ідей, спрямованих на тлумачення чи пояснення якого-небудь явища, або у дещо вужчому сенсі – розвинута форма отримання нових елементів чи фактів наукового знання, що дають цілісну уяву про закономірності і суттєві зв'язки у визначеній галузі дослідження. В даному випадку нами розглядається проблема підвищення ефективності місцевого самоврядування і соціально-економічного розвитку муніципальних відносин шляхом практичного використання ідеї і засад корпоративного управління. Вищенаведене дозволяє узагальнити і виокремити зміст етапів дослідження проблеми, що розглядається, і визначити послідовність його здійснення (табл. 1).

Методологія дослідження і розвитку теорії корпоративного управління в місцевому самоврядуванні сформульована на базі сутності методології, що надана відомими українськими вченими [3, 34; 4, 43; 5; 6; 1, 97; 7, 34; 8], системи вчень і проведеного наукового дослідження. Вона представляє собою сукупність пізнавальних засобів, що повинні застосовуватись для отримання нових наукових знань при дослідженні теорії корпоратизму в місцевому самоврядуванні. Водночас передбачається і необхідність творчого трансформування існуючих пізнавальних засобів і методів, формулювання умов їх перетворення в нові теоретичні знання і в методи продуктивного застосування. При цьому використовується науковий метод, принципи якого сформулював Ф. Бекон на початку XVII ст. Відтоді організація, спрямування мислення і організація праці науковців стала являти собою більш потужний інструмент дослідження. "Без наукового методу" – писав Ф. Бекон – "людський розум, наданий самому собі, не заслуговує на довіру [4]". К. Маркс, характеризуючи відкритий Ф. Беконом науковий метод, писав: "Наука є досвідна наука і полягає в застосуванні раціонального методу до чуттєвих даних. Індукція, аналіз, порівняння, спостереження, експеримент є головні умови раціонального методу [9, 190]". Використання сукупності наукових методів в дослідженні сутності і ролі корпоратизму в соціально-економічних відносинах суспільства дозволяє глибше вивчити характер і зміст його впливу на кінцевий результат розвитку суспільства.

Таблиця 1

Складові процесу наукового дослідження

I. Емпіричний етап	Збір, отримання, узагальнення і аналіз знання про “корпоратизм” – як системи знань для визначення корпоративних відносин в суспільстві, формування корпоративного методу управління і форм його реалізації в управлінні економічними процесами в суспільстві. Отримання уяви і розуміння потреби в його подальшому дослідженні і розвитку корпоративної теорії на рівні муніципальних утворень
II. Теоретичний етап (формування проблеми і завдань дослідження, шляхом інтерпретації теоретичних, статистичних, аналітичних та ін. результатів дослідження)	Дослідження корпоративного управління як результату корпоратизму, як способу реалізації ідеї корпоративної теорії; дослідження законодавчого, економічного і соціального підґрунтя корпоративних відносин на рівні держави і муніципальних утворень; Дослідження змісту корпоративних відносин і принципів корпоративної взаємодії; Дослідження шляхів і рівнів реалізації корпоративних методів управління, організаційних засад і форм реалізації корпоративних відносин, функцій і завдань органів корпоративного управління; Дослідження методів корпоративного впливу; Узагальнення тенденцій і визначення парадигмальних корпоративних складових в управлінні соціально-економічними системами територіальних громад; Визначення предмету, мети і завдань дослідження.
III. Дослідження по вирішенню наукової проблеми і добування доказів новизни отримуваних наукових знань	Визначення напрямків пошуку інноваційних знань на основі побудови структури інноваційного фільтру, а саме: <i>Рівень дослідження</i> – місцевий (муніципального утворення); <i>Галузь</i> – система управління містом (система місцевого самоврядування); <i>Аспекти дослідження</i> – економічні, організаційні, соціальні процеси управління економічною і соціальною сферою міст органами місцевого самоврядування; <i>Ідеологія дослідження</i> : визначення парадигмальних складових корпоративного управління на рівні муніципального утворення, теоретичне обґрунтування понятійного апарату – корпоративного управління в муніципальних утвореннях. Розробка і обґрунтування підходів, моделей, концепції і методико-технологічних схем впровадження корпоративного методу в управління муніципальним утворенням. Формулювання доказів розгляду територіальних громад як муніципальних корпорацій, сфер і підсистем муніципального утворення – як системних об'єктів корпоративного управління <i>Методологія дослідження</i> : аналіз, систематизація, класифікація, синтез, аналогія, узагальнення і обґрунтування
IV. Практичний рівень дослідження	Розробка методологічних засобів практичної реалізації концепції корпоративного управління в муніципальних утвореннях, розробка і обґрунтування цільових завдань, функцій і методів технології формування корпоративної стратегії міст. Визначення об'єктів корпоративного управління, організаційних схем і технологій побудови механізмів корпоративного управління.
V. Апробація отриманих результатів	Рекомендації по впровадженню пілотних Проектів корпоративного управління в місцеве самоврядування середніх і малих міст. Оцінка результатів і коригування (в разі необхідності) методологічної бази їх створення і реалізації.

Послідовність пошуку наукових знань включає: визначення сутності і історії виникнення корпоратизму; еволюцію понять і структури наукового знання; форми систематизації і рівень нагромадження знань; наукові узагальнення можливостей і доцільності їх розвитку в означеній сфері; розробку понятійного апарату; розгортання концепції і методологічних схем нових наукових знань і методологічних аспектів практичного використання.

Обізнаність з відомими прийомами методології дослідження дозволяє створити методологічну структурно-логічну схему технології розв'язання поставлених завдань, добувати і нагромаджувати емпіричні матеріали, аналізувати неформалізовані структури, визначати умови застосування нових знань, характеристики, обґрунтувати показники і критерії ефективності їх використання в практичній діяльності. Етапи формулювання методології охоплюють:

- методологію наукового дослідження еволюції і розвитку корпоратизму в організації і управлінні суспільної діяльності;
- методологію розвитку теорії і концепції муніципального корпоратизму;
- формування загально-практичної методології впровадження корпоративних засад в місцевому самоврядуванні. Їх змістовна сутність і послідовність реалізації наведена на рис. 2.

Теоретичні засади корпоративного управління в місцевому самоврядуванні формуються шляхом поєднання і застосування системного, елементного, процесного та інших підходів. Муніципальне утворення при цьому розглядається як сукупність пов'язаних між собою і паралельно існуючих соціальної, житлово-комунальної, управлінської та виробничої підсистем, в яких створюються муніципальні корпоративні об'єднання. Процеси, які в них відбуваються, спрямовані на досягнення спільних цілей. Напрямки їх дій координуються органами місцевої влади і органами, яким делеговані права корпоративного управління, інформаційними технологіями і очікуваними результатами. Головним суб'єктом корпоративних відносин виступає територіальна громада.

Наявність причинно-наслідкових зв'язків між впровадженням ідей корпоратизму в місцеве самоврядування і рівнем соціально-економічного розвитку муніципальних утворень, їх конкурентних переваг і конкурентоздатності мотивує доцільність і значущість подальших теоретичних досліджень розвитку корпоративного управління в усіх сферах життєдіяльності муніципального співтовариства. Це твердження вказує на вихідний пункт методологічного підходу до дослідження розвитку теорії корпоративного управління і створення теоретичних і методичних засад корпоративного управління на рівні муніципальних утворень.

Отримання нових системних знань, використання яких здатне поліпшити стан і забезпечити позитивний розвиток суспільної діяльності, не може бути здійсненим без наявності обґрунтованої методології проведення наукового дослідження розвитку самої теорії і формування загально-практичної методології. Її розробка і обґрунтування стосовно розвитку теорії корпоративного управління в місцевому самоврядуванні дозволяє забезпечувати якість і послідовність дослідження, отримати обґрунтовані висновки і пропозиції. Наведена структурно-логічна модель дослідження проблеми впровадження корпоративних підходів до управління розвитком муніципальних утворень є інструментом його ефективної реалізації.

Рис. 2. Концепція і узагальнена схема дослідження проблеми “Розробка методологічних засад впровадження корпоративних підходів в місцевому самоврядуванні з метою підвищення сталості темпів соціального і економічного розвитку”

Визначені складові процесів наукового дослідження представляють процеси пошуку і обґрунтування нових знань і забезпечують упорядкування і якість науково-дослідницької діяльності. Тому розробку методології дослідження необхідно розглядати як невід'ємну складову дослідження усіх проблемних завдань.

Цілісне уявлення, про сутність корпоратизму, напрямки, цілі і механізми його дії як економічного і соціального явища в місцевому самоврядуванні надасть нові знання про всі суттєві його відмінності, закономірності і можливості його впливу на соціальний і економічний розвиток територіальних громад. Практична реалізація ідей корпоратизму і його засад мотивують створення нових організаційно-правових форм діяльності, муніципальних самоврядних корпоративних об'єднань, створення нових інституцій удосконалення організаційних схем, процесів і форм організації суспільної праці. Потребується чіткіше з'ясування інтересів усіх учасників корпоративних дій і ефективного використання муніципальних ресурсів для задоволення потреб і забезпечення якості життя жителів територіальних громад, зміцнення і прирощення муніципальної корпоративної власності.

Поява нових системних знань з корпоративного управління для муніципальних утворень відкриває нові перспективи їх розвитку і поширює горизонти і межі їх діяльності за рахунок його наступних властивостей:

- в ньому поєднується соціальна природа спільної економічної діяльності з вимогами економічно-ефективного господарювання;

- корпоративне управління є відносно самостійною складовою системи місцевого самоврядування. Його варто розглядати як площину соціального управління, яка формує, організує і забезпечує соціально-духовну організацію господарської системи територіальної громади з метою всебічного задоволення духовних, соціальних, економічних і політичних інтересів;

- корпоративне управління має здатність формувати нові джерела соціального і економічного розвитку за рахунок формування і відтворення соціального ресурсу, а створений в муніципальному корпоративному секторі додатковий валовий продукт слугуватиме задоволенню соціальних потреб жителів територіальної громади;

- корпоративне управління в місцевому самоврядуванні, з певною умовою, можна розглядати як окрему управлінську площину, що здатна гармонійно поєднувати економічні і соціальні управлінські засоби і ґрунтується на соціально-орієнтованій моделі управління, адекватній типу національної економіки України.

Розвиток теорії корпоративного управління на рівні муніципального утворення дозволить здійснювати удосконалення і збагачення концептуального апарату загальної теорії корпоративного і муніципального управління, за рахунок виокремлення відносно самостійної і нової площини її використання.

Спираючись на знання теорії муніципального корпоративного управління, органи місцевого самоврядування будуть здатні розробляти ефективні управлінські рішення, інтеграційні управлінські процеси у відповідних сферах діяльності, за допомогою яких можливо досягти вищого рівня розвитку конкурентних переваг, підвищення ділової активності і сталості соціального розвитку. Вона є базою для створення нового мислення, сприяє розвитку наукової основи розробки Програм корпоративного розвитку муніципальної спільноти і удосконалення усіх процесів на території муніципальних утворень. У процесі використання теорії і практики муніципального корпоративного управління вона здатна самоудосконалюватись і розвиватись.

Література

1. Шаров Ю. П. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концептуальні аспекти. Монографія. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 302 с.
2. Кравченко В. В., Пітцик М. В., Салій І. М. Основи муніципального менеджменту. Навчальний посібник / За ред. В. В. Кравченка. – К. Атака-Н, 2003. – 304 с.
3. Современная украинская энциклопедия. Т. 9. Ме - Не. – Х.: Книж. Клуб “Клуб Семейн. Досуга”, 2005. – 414 с. – рус.
4. Мочерний С. В. Методологія наукового дослідження. Львів: “Світ”, 2001. – С. 43
5. Апатова Н. Методологічні основи дослідження інформаційної економіки // Економіка України, 2005. – № 7(524). – С. 58–64.
6. Методологія державного управління: Словник-довід. / Уклад.: В. Д. Бакуменко (кер.автор.кол.), Д. О. Безносенко, С. В. Бутівщенко, Л. М. Гогіна, Ю. Г. Іванченко, В. М. Князєв, І. В. Козара, С. О. Кравченко, Ю. Г. Кальниш, В. І. Луговий, О. М. Руденко, Ю. П. Сурмі, Л. Г. Штика; За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князєва. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 196 с.
7. Князєв В., Бакуменко В. Філософсько-методологічні засади державно управлінських рішень // Вісник УАДУ. – 2000. – № 2. – С. 341.
8. Фролов П. Корпоративне управління і проблеми функціонування виконавчого органу – правління // Економіка України. – 2004. – № 2. – С. 41–46.
9. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): Наукова монографія. – К.: Видавництво “Світ Знань”, 2002р. – 528 с.
10. Мельник А. Ф., Монастирський Г. Л. Муніципальне утворення як корпорація: організаційні та правові проблеми становлення // Розвиток корпоративного управління в глобальному середовищі: Тези доповідей науково-практ. конференції – Тернопіль: ТОВ “Поліграфіст”, 2004. – С. 30–33.
11. Мельник А. Ф., Монастирський Г. Л. Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика.: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 476 с.
12. Ревенко Н. Г., Бобровська О. Ю. Концепція впровадження корпоративних засад у муніципальному менеджменті // Вісник Тернопільського державного економічного університету: Науковий журнал. / Редкол.: Мельник А. Ф. (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – № 4. – С. 40–46.
13. Бобровська О. Ю. Методичні підходи до створення умов корпоративного розвитку України на муніципальному рівні // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2006. – № 1(27). – С. 367–376.
14. Бобровська О. Ю. Формування корпоративних засад управління територіальними громадами // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князєва. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – Вип. 4. – С. 297–304.

Редакція отримала матеріал 25 грудня 2007 р.